

תאריך עדכון: 19.03.2023

שם מחלקה: המחלקה לתלמוד ותורה שבעל-פה

שם ומספר הקורס: משנה ותוספתא – נזיקין

09-546-01

שם הקורס באנגלית:

Mishnah and Tosefta: Seder Neziqin

שם המרצה: ד"ר בנימין קצוף

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנת

שנת לימודים: תשפ"ד

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

עיון מקביל במשנה ובתוספתא תוך בחינת טיב עדי הנוסח של שני החיבורים, התהוות החיבורים ואופי עריכתם, היחס שבין ההלכות הבודדות וקבצי ההלכות בשני החיבורים, ותולדות ההלכה הנוגעת לנזקי גוף וממון, מציאה ושכירות. מוזמנים להצטרף לקורס מלבד סטודנטים מן המחלקה לתלמוד גם סטודנטים מן הפקולטה למדעי היהדות ומפקולטות אחרות. אין קורסים מקדמיים שהם תנאי לרישום לקורס, אך נדרשת הכרות עם הספרות התלמודית.

תוצרי למידה:

יכולת לנתח טקסטים מן המשנה והתוספתא לאור שיקולים מחקריים הנוגעים לטיב עדי הנוסח, אופי החיבורים, התהוותם והיחס ביניהם, ושימוש נרחב בספרות המחקר.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

במהלך הקורס נעסוק בשאלות הקשורות לאופים של שני החיבורים ולהיבטים השונים של הזיקה ביניהם, לאור שיקולים פילולוגים ופרשניים. נבחן את תהליכי ההתהוות והעריכה של החיבורים, את מידת קדמותן של ההלכות הבודדות ושל הקבצים הערוכים, ואת תולדות עדי הנוסח שלהם. נעניין ביחס שבין ההלכות בתוספתא להלכות במשנה, ביחס שבין ספר התוספתא לספר המשנה,

ובדרכי השימוש בתוספתא כמקור לפרשנות המשנה בתלמודים. באמצעות העיון בהלכות השונות נבחן את ההצעות שהועלו בספרות הפרשנית והמחקרית בסוגיות אלו, ואת שניתן ללמוד מהן על דרכי גיבושה הספרותי של ספרות ההלכה התנאית ותולדות ההלכה העוסקת בנזקי גוף וממון, מציאה ושכירות במסכתות בבא קמא ובבא מציעא.

מהלך השיעורים:

במהלך השיעור נעין במקורות ראשוניים וננתחם לאור דברי הפרשנים המסורתיים ודברי החוקרים המודרניים. לקראת כל שיעור יתבקשו הסטודנטים לעיין במקורות ובספרות המחקר שיידונו בשיעור הבא. בתחילת השנה תועמד לרשות הסטודנטים מקראה הכוללת את המקורות שנעין בהם וספרות מחקר תועלה לאתר הקורס. במקביל לעיון במקראה, במהלך השיעורים נעין גם במאגרים דיגיטליים הכוללים תצלומי כתבי יד, טקסטים מוקלדים וספרות מחקר על מנת לרכוש מיומנות בשימוש בכלים הדיגיטליים הקיימים לחקר הספרות התלמודית.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מספר השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת
1.	מבוא למשנה, לתוספתא וליחסים ביניהם	
2.	מבוא לסדר נזיקין ולמסכת בבא קמא	
3-4.	ארבע אבות נזיקין	א' וויס, דיונים ובירורים בבא-קמא, ירושלים תשכ"ז, עמ' 31-54
5-6.	חמישה מועדים	J. Hauptman, <i>Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Texts</i> , Tübingen 2005, pp. 173-188
7-8.	שן ברשות הרבים	א' וסטריד, "דין שן ברשות הרבים: מגמות בתורת התנאים", דיני ישראל כג (תשס"ה), עמ' 59-94
9-10.	שור תם	י' לוי, מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי, ירושלים תש"ל, עמ' 92-94; ד' הלבני, מקורות ומסורות, ה, בבא קמא, ירושלים תשנ"ג, עמ' 92-94
11-12.	מכשול ברשות הרבים	ש' אלבק, פשר דיני הנזיקין בתלמוד, תל אביב תשכ"ה, עמ' 147-152; ח"י לוי, מחקרים במדרשי ההלכה ובספרות התלמודית, רמת גן תשמ"ז, עמ' 141-151

13-14.	פיצוי על אבדן הכנסה	א' גולדברג, פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא קמא, ירושלים תשס"א, עמ' 166-167
15-16.	שנים אוחזים בטלית	ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח, עמ' 142-143
17-18.	מציאות ברשות הרבים	ש"י פרידמן, "מציאות ברשות הרבים", דיני ישראל ו (תשל"ו), עמ' 169-175
19-20.	שומר שמסר לשומר	ד' הנסקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים, רמת גן תשנ"ז, עמ' 306-337
21-22.	שוכר ששינה מתנאי השכירות	ש"י פרידמן, תלמוד ערוך, ירושלים תשנ"א, עמ' 225-238
23-24.	הלואה ומשכון	הלבני, מקורות ומסורות, בבא מציעא, ירושלים תשס"ג, עמ' שטז-שיח
25-26.	חלוקת רכוש שותפים	י"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד, עמ' 962; ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח, עמ' 142-143

ג. דרישות קדם:

אין קורסים מקדמיים שהם תנאי לרישום לקורס. אך נדרשת הכרות עם הספרות התלמודית, ומומלץ לשם כך לקחת לפני הקורס או במקביל אליו את הקורסים מבוא לספרות התנאים ומבוא לספרות האמוראים.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

בקורס זה יש חובת נוכחות. סטודנט שייעדר מעל ארבע הרצאות במשך שני הסמסטרים ללא סיבה מוצדקת, לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת ולא יקבל ציון בקורס. במהלך הסמסטר הסטודנטים יתבקשו לעיין במקורות ולקרוא ספרות מחקר כהכנה לשיעורים. בנוסף לכך תהיה מטלת בית המבוססת על עיון בטקסטים על פי עדי הנוסח הטובים ועל ספרות מחקר העוסקת באופים של המקורות התנאיים. משקל העבודה 10% מן הציון הסופי. בסוף הסמסטר יערך מבחן.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מטלת בית: 10%

מבחן: 90%

ציון עובר: 60

ו. ביבליוגרפיה:

1. אברמסקי, י', תוספתא עם פירוש חזון יחזקאל, ירושלים תש"ח
2. אלבק, ש', פשר דיני הנזיקין בתלמוד, תל אביב תשכ"ה
3. אלבק, ח', מחקרים בברייתא ובתוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים תש"ל
4. אפשטיין, י"נ, מבואות לספרות התנאים, ירושלים – תל-אביב תשי"ז.
5. אפשטיין, י"נ, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד
6. בר-אשר, מ', "הטיפוסים השונים של לשון המשנה", תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 187-220
7. ברורמן, נ', "לבחינת טיבם של כ"י וינה וכ"י ארפורט של התוספתא", מחקרים בלשון, ה-ו (תשנ"ב), עמ' 153-170
8. גולדברג, א', פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא קמא, ירושלים תשס"א
9. דה-פריז, ב', "משנה ותוספתא בבא מציעא", תרביץ כ (תש"ל), עמ' 79-83
10. דה-פריז, ב', "בעית היחס בין התוספתא ובין התלמודים", תרביץ כח (תשי"ט), עמ' 158-170
11. הלבני, ד', "לפירושה של המשנה הראשונה בבבא מציעא", בתוך כי ברוך הוא, בעריכת ר' חזן ואחרים, וינונה 1999, עמ' 29-33
12. הלבני, ד', מקורות ומסורות, בבא מציעא, ירושלים תשס"ג
13. הלבני, ד', מקורות ומסורות, ה, בבא קמא, ירושלים תשנ"ג
14. הנשקה, ד', משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים, רמת גן תשנ"ז
15. וויס, א', דיונים ובירורים בבא-קמא, ירושלים תשכ"ז
16. וולפיש, א', "איחוד ההלכה והאגדה: עיון בדרכי עריכתה של התוספתא", היגיון ליונה (בעריכת י' לוינסון ואחרים), ירושלים תשסז, עמ' 309-331
17. וולפיש, א', "העריכה היוצרת וכוח היצר: עיון בעריכת מסכת קידושין במשנה, בתוספתא ובבבלי", JSIJ, 7 (2008), pp. 309-331
18. וסטרך, א', "דין שן ברשות הרבים: מגמות בתורת התנאים", דיני ישראל כג (תשס"ה), עמ' 59-94
19. וסטרך, א', "לתולדותיהם של דיני נזיקין בתלמוד: עיון בדין שן ורגל ברשות הרבים", איגוד א (תשס"ח), 265-276
20. לוי, י', מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי, ירושלים תש"ל
21. לוי, ח"י, מחקרים במדרשי ההלכה ובספרות התלמודית, רמת גן תשמ"ז
22. ליברמן, ש', תשלום תוספתא, מבוא לתוספתא מהדורת צוקרמנדל, ירושלים תשל"ה
23. ליברמן, ש', תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח
24. מנדל, פ', "תוספתא", בתוך ספרות חז"ל הארץ-ישראלית, ירושלים תשע"ח, עמ' 109-136
25. פרדו, ד', תוספתא עם פירוש חסדי דוד, ב, ליוורנו תקל"ו
26. פרידמן, ש"י, "מציאות ברשות הרבים", דיני ישראל ו (תשל"ו), עמ' 169-175
27. פרידמן, ש', "ברייתות שבתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן בתוספתא", עטרה לחיים, מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופ' ח"י דימיטרובסקי, עורכים ד' בווארין, מ' הירשמן, ש"י פרידמן ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 163-201

28. פרידמן, ש"י, תוספתא עתיקתא, מסכת פסח ראשון: מקבילות המשנה והתוספתא ופירושו, בצירוף מבוא כללי, רמת-גן 2002
29. קורנלדי, מ', "שומר שמסר לשומר במשפט העברי ובחוק השומרים תשכ"ז 1967", שנתון המשפט העברי ב (תשל"ה), עמ' 383-453
30. קצוף, ב', "יחס הברייתות בתוספתא למקבילותיהן התלמודיות: עיון מחודש לאור מסכת ברכות", *HUCA* 75 (2004), עמ' א-כד
31. קצוף, ב', "המקורות התנאיים ונוסחם בספר הלכות פסוקות", *שנתון המשפט העברי* כה (תשס"ח), עמ' 199-216
32. קצוף, ב', "רשימת חמשת הנוקים המועדים", *שנתון המשפט העברי* כז (2013), עמ' 175-199
33. קצוף, ב', "קטעי כריכה של תוספתא נדרים מנורצ'יה ומקומם במסורת הנוסח", *JSIJ* 15 (2019), 1-17
34. רוזנטל, ד', משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א
35. רוזנטל, ד', "על שלב נוסף בתולדות נוסח המשנה", *תרביץ*, פא (תשע"ג), עמ' 47-60
36. רוזנטל, א"ש, מבוא לירושלמי נזיקין כ"י אסקוריאל, ירושלים תשמ"ד
37. רוזנטל, יי, "על נספחים ומקומם בתוספתא", *תרביץ*, עט (תש"ע-תשע"א), עמ' 187-228
38. שרמר, ע', "למסורת נוסח התוספתא, עיון ראשוני בעקבות שאול ליברמן", *JSIJ*, 1 (2002), עמ' 11-43, <http://www.biu.ac.il/JS/JSIJ/1-2002/Schremer.doc>
39. Brody, R., *Mishnah and Tosefta Studies*, Jerusalem 2014
40. Elman, J. Y., "Babylonian Baraitot in the Tosefta and the Dialectology of Middle Hebrew", *AJSR*, XVI (1991), pp. 1-29
41. Elman, J. Y., *Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia*, New-York 1994
42. Goldberg, A., "The Tosefta – Companion to the Mishna", *The Literature of the Sages*, I, ed. S. Safrai, Philadelphia and Assen 1987, pp. 283-302
43. Hauptman, J., *Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text*, Tübingen 2005
44. Hauptman, J., "The Tosefta as A Commentary on an Early Mishnah", *JSIJ*, 4 (2005), pp. 109-132
45. Katzoff, B., "Was There a Separate Transmission of Tosefta Tohorot? Evidence from rishonim and from fragments of the Cairo Geniza and 'European Geniza'", *HUCA* 88 (2017), pp. 29-54
46. Kraemer, D., "The Mishnah", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 299-311
47. Mandel, P., "The Tosefta", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 316-335